

HILLERØD
KOMMUNE

Hillerød Kommune

Inspirationskatalog til sprogudviklende undervisning

Dette inspirationskatalog er udviklet af lærere og vejledere i forbindelse med Projekt Læringsløft, der i perioden 2015-18 har været i gang på Grønnevang skole i Hillerød finansieret af midler fra A.P. Møller Fonden.

© 2018

Hillerød Kommune
Skoleafdelingen
Trollesmindealle 27
3400 Hillerød

Sprogudviklende fagundervisning

Formålet med sprogudviklende fagundervisning er at sikre, at ALLE elever har lige deltagelsesmuligheder samt at sikre aktive elever hele tiden, så eleverne får de bedste forudsætninger for at blive så dygtige som muligt i fagene, uanset elevens sproglige baggrund.

Sprogudviklende fagundervisning er tilrettelagt således at eleverne udvikler deres sprog samtidig med deres faglige viden, baseret på en forståelse for den nære sammenhæng mellem disse. Undervisningen planlægges og gennemføres med fokus på elevernes sproglige udvikling, og er systematisk tilrettelagt med udgangspunkt i både faglige og sproglige mål, og læreren anvender strategier og metoder, som tilgodeser og udvikler elevernes sproglige kompetencer og færdigheder.

Der er en række pejlemærker, som vi i Projekt Læringsløft har fundet vigtige at være opmærksomme på i planlægningen og udførelsen af den sprogbaserede fagundervisning.

Særligt vigtigt er det at have for øje, at læring finder sted, når arbejdet med sproget og ordforrådet foregår i en **kontekst, som er meningsfuld for eleven**. Derudover er det en af lærerens vigtigste opgaver at sørge for, at der er tilstrækkelige hjælpemidler til rådighed, og at eleven bliver **stillaðseret** på alle tilgængelige måder.

På de næste sider har vi beskrevet en række strategier, metoder og aktiviteter som har været afprøvet i projekt Læringsløft, og som vi har fundet effektive i sprogudviklende undervisning.

Strategier, metoder og aktiviteter

Opstilling af sproglige mål i fagene

Pointen med at opstille sproglige mål er at man i undervisningen arbejder målrettet med at gøre eleverne i stand til faktisk at udføre de sprog handlinger der forventes i undervisningen. Hvis man fx skal kunne *forklare* noget, så må der nødvendigvis gives stilladsering (ordforråd, modelsætninger) til dette, så eleverne har mulighed for at *lære at forklare*, og har mulighed for at *øve sig på at forklare* i undervisningen. Eller at *beskrive, argumentere, vise osv.*

Eksempler på sproglige mål:

- Eleven kan forklare og give eksempler på forskellene mellem *statisk* og *dynamisk personkarakteristik*
- Eleven kan forklare fagbegreberne *indre og ydre personkarakteristik*
- Eleven kan samtale om de fantastiske fortællingers genretræk
- Eleven kan skriftligt formulere opgaver, hvori trigonometri indgår og med fokus på verberne: *undersøg, forklar, beskriv, sammenlign, beregn og bevis*
- Eleven kan beskrive og forklare begreberne tilhørende den retvinklede trekant: *hypotenuse, hosliggende katete og modstående katete.*
- Eleven kan mundtligt og ved hjælp af modeller forklare vandets kredsløb med brug af relevante fagord: *nedstrømning, fordampning og fortætning.*

Tjek ind

Eleverne får få minutter til at snakke med sin sidekammerat: *Hvad arbejdede vi med sidst?, Hvad ved du om...?, hvad forventer du...?.* Læreren forventer derefter at alle elever rækker hånden op for at fortælle hvad de har snakket om i makkerparrende. Læreren hører fx et par stykker.

Tjek ud

Eleverne formulerer for en makker en central pointe fra undervisningen/forklarer et eller max to centrale begreber fra undervisningen/genfortæller med egne ord en forklaring fra undervisningen. Eleverne afslutter dermed lektionen med en følelse af at 'dette har jeg lært i dag'.

Makkerparsamtaler i tre steps

Trepunkts-rutine i klassen giver eleverne mulighed for at formulere sig på eget sprog (indre dialog), på hverdagsprog (samtale med en makker, gerne på modersmål eller stærkeste fælles sprog) inden et svar til klassen.

Det kan være helt korte rutiner, fx på et par minutter.

Du kan som lærer forvente både flere og bedre svar – og du sikrer deltagelsesmuligheder for flere elever, mere sproglig aktivitet og taletid til flere elever.

Fremgangsmåde

Stil et spørgsmål til klassen – og giv derefter mulighed for:

- 1: Individuel refleksion (tid til at tænke, indre dialog)
- 2: Samtale med makker / i lille gruppe (sætte ord på, afklare, forhandle, formulere, blive opmærksom på egen viden og behov)
- 3: Svar/ tilbagemelding i større gruppe / fælles i klassen

Strategier, metoder og aktiviteter

Mødet på midten

Eleverne noterer alt det de i forvejen ved om emnet, ordet, genren etc. i grupper.

Der skal være det samme antal felter på papiret som der er medlemmer i gruppen og et felt i midten.

Eleverne får fx 4 minutter til at notere individuelt.

Bagefter får de 10 minutter til at udfylde feltet på midten: de hører på skift hvad hinanden har skrevet og samtaler om hvad de kan blive enige om er det vigtigste, som de vil skrive i midten.

Quiz og byt

Interaktion mellem eleverne - alle er mundtlige aktive:

Alle elever får et kort med et spørgsmål og nederst på kortet er svaret evt. skrevet.

Eleverne går rundt mellem hinanden i klasseværelset og finder en makker.

Når man møder den anden, giver man hånd, hvorefter den første læser sit spørgsmål op, og makkeren svarer. Svaret står på oplæserens kort, så oplæseren kan korrigere, bekræfte hvis det er rigtigt eller oplyse om svaret, hvis makkeren ikke kender svaret. Ved rigtigt svar får man high-five.

Herefter bytter de roller.

Når begge har spurgt og svaret, bytter de kort. Og så finder man en ny makker ved at række hånden i vejret.

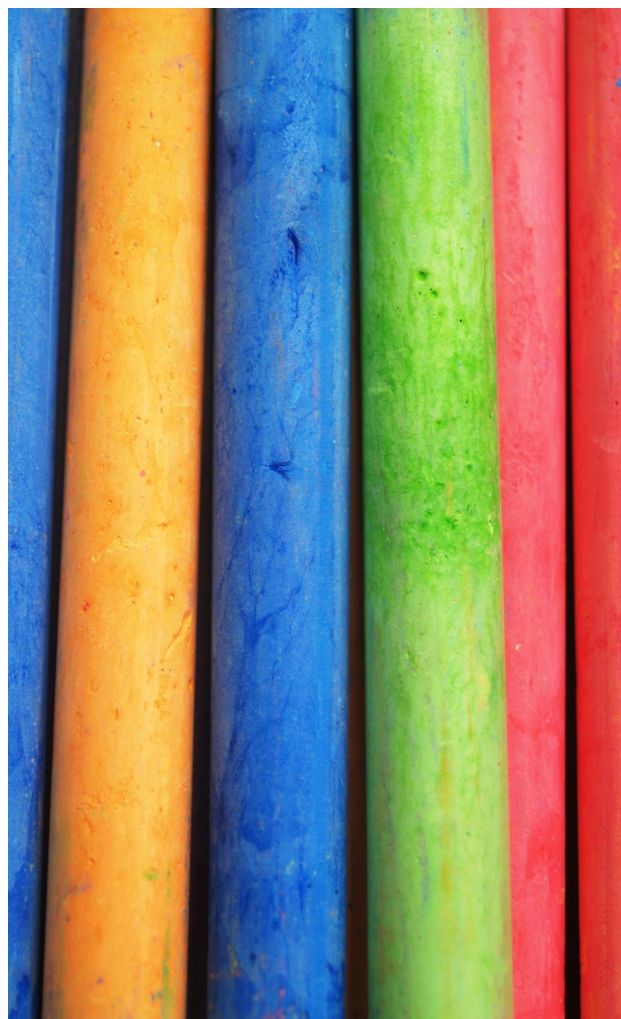
Metoden kan benyttes i mange forskellige sammenhænge, fx når man arbejder med at forstå og bruge nye fagord.

Hjem-ud-hjem

Forpligtende samarbejde.

Arbejd med en makker. Når opgaven er løst: find en ny makker, som hjælper med at kvalificere arbejdet og udforske det implicitte.

Hjem igen til egen makker, og videndel og kvalificér inden svaret fx gives til læreren.

Strategier, metoder og aktiviteter

Ordkort

Elevernes kendskab og viden inden for det bestemte begreb aktiveres, belyses og udvides.

Ordkort kan bruges på mange måder, og i mange situationer, af hele klassen, grupper/ par eller enkelte elever. Som sproglig aktivitet i arbejdet eller som repetition og fastholdelse.

Her er et par muligheder:

Hverdagssprog – fagsprog

Vælg faglige ord og begreber fra det tema I har arbejdet med. Et ord på hvert kort. Lad eleverne skrive deres egne forklaringer på ordene på tomme kort. Nu har I et sæt 'stik' med fagord / hverdagssproglige forklaringer som kan bruges til matche-opgaver (byt spil med en anden gruppe og match deres ord og forklaringer) eller som vendespil.

Ordforklaring

Vælg sammen med eleverne de centrale ord i et tema I har arbejdet med. Lad eleverne være med til at vælge – det giver dem mulighed for at udvælge både de vigtige (centrale) ord, men også evt. nye ord.

Et ord/ udtryk på hvert kort.

Lad eleverne i par/ grupper på skift trække et kort og forklare ordene for hinanden.

Spil med åbne kort: eleverne kan hjælpe hinanden med forklaringer, evt. samle de ord de ikke føler sig sikre på i en bunke for sig selv (til senere opsamling)

Lidt sværere - Spil med lukkede kort: eleverne skal forklare ordet uden at nævne det, de andre skal gætte det.

Byt gerne grupper, da elever ofte hurtigt udvikler genveje (synonymer eller fælles associationer)

Ugens kuvert

Opsaml sammen med eleverne dagens nye/centrale ord og skriv dem på kort.

En elev kan være sekretær og have denne opgave. Læg ordkortene i en kuvert.

Lad eleverne spille ordforklaring i grupper eller bruge kortene til quiz og byt i klassen.

Kortene kan også bruges som repetition eller som differentieringsmulighed – hvis der er brug for en opgave til en enkelt elev / gruppe.

Giv evt. kuverter fra tidligere forløb til elever der er hurtigt færdige med arbejdet.

Kuverterne skal vedligeholdes – dette kan også være en elevopgave.

Dobbeltcirklen

Halvdelen af eleverne danner en indercirkel, de resterende danner en ydercirkel. Alle står ansigt til ansigt med en makker.

De skal herefter samtale med deres makker om et emne/spørgsmål givet af læreren.

Eleverne får gentaget deres viden indenfor emnet, da spørgsmålene under aktiviteten, oftest vil gå på noget, eleverne allerede har kendskab til.

Strategier, metoder og aktiviteter

Kategoriseringsøvelser

Ordforrådsarbejde.

Eleverne skal kategorisere ord i grupper. Eleverne opfordres til at opdele ordene i *indholdsmæssige* kategorier, og ikke fx ord fra samme ordklasse eller med samme forbogstav.

Ordene kan være givet af læreren, eller det kan være ord eleverne finder i tekster, eller selv kommer i tanke om ud fra et emne de har arbejdet med.

Man kan bede eleverne om at bytte med en anden gruppe, hvorefter de skal gætte hvilke overbegreber (kategorier), den anden gruppe har kategoriseret. Og gruppen der har lavet kategorierne skal forklare hvordan de har lavet grupperne (forklare overbegreberne, fx: *disse ord har vi lagt her fordi de alle sammen har noget at gøre med naturen.*)

Informationskløftsopgave

Mundtlighed: Eleverne skal mundtligt videregive informationer, som kun de sidder inde med, til en makker som har brug for denne information. Dette giver en autentisk samtalsituation hvor man har brug for at forstå hinanden, og det stimulerer sprogtilegnelsen.

Her følger nogle eksempler på informationskløftopgaver:

Geometri

Den ene elev sidder med et kort hvorpå der er en figur bestående af flere geometriske figurer. Eleven skal så over for sin makker forklare så præcist som muligt og ved hjælp af fagord, hvordan figuren ser ud. Makkerens opgave er at lytte, stille opklarende spørgsmål og tegne figuren ud fra beskrivelsen.

Faglig læsning

Den ene elev beskriver ved hjælp af fagord en givet tekst ud fra genrekendskab. Makkeren skal ud fra de informationer, der bliver givet, gætte hvilken faglig tekst der er tale om.

Beskriv og tegn!

(Dette er instruktionen til eleverne:)

- Tegn en enkelt tegning på et stykke papir (læreren kan også uddele tegninger)
- Find en makker som IKKE har set din tegning (men har et tomt stykke papir).
- Beskriv din tegning: din makker skal tegne samme billede, I må kun bruge sproget (ikke fagter eller lyde).
- Brug alle de sprog du kender

Informationskløftopgaver kan også organiseres på forskellige måder, fx:

- Skærme mellem børnene
- Den ene sidder under bordet og forklarer hvad den anden, som sidder normalt ved bordet, skal tegne.
- Børnene sidder knæ-mod-knæ og den ene kan se op på noget den voksne har tegnet på smartboard. Den der kan se tavlen forklarer for den anden hvad der er på tavlen, og skriver/tegner det evt.

Andre ideer til informationskløftaktiviteter:

- Jeg forklarer dig hvordan du skal bygge en figur af centicubes, geometriske figurer/klodser
- Jeg forklarer dig hvordan du skal placere udklippe madvarer, så de passer med mit billede af et fyldt køleskab
- Jeg fortæller dig hvordan du skal tegne en gangrute på et kort
- Vi har forskellige ting på billedet (af et hus, en krop med tøj, en zoologisk have, en skole eller andet) og skal tegne det vi hver især mangler

Strategier, metoder og aktiviteter

Ekspertgrupper

Mundtlighed og forpligtelse: Eleverne har i grupper ansvar for at fordybe sig i noget viden, som de efterfølgende skal formidle til andre grupper.

Hver enkelt person i gruppen har ansvar for at videreformidle.

Ex: grupper bestående af 4 elever: 1, 2, 3 og 4. Alle 1'ere finder sammen, alle 2'ere osv.

De skal nu medbringe deres viden fra gruppen til den nye gruppe, hvor de bliver "ene eksperter på området" og deres opgave bliver at sikre, at alle får den viden.

Tekstlæsning – med stilladsering

Læs med eleverne: Indholdstunge tekster, romaner og fagtekster.

- Først forklares vha. visualiseringer, evt. mindre film overordnet hvad teksten, romanen, uddraget etc. handler om.
- Lad eleverne samtale på hverdagsprog om et centralt emne for teksten og relatere det til noget de selv kender til. Dette kan foregå på alle sprog.
- Bryd teksten op i mindre stykker.
- Forklar hvad næste tekststykke handler om.
- Giv eleverne et lille tekststykke i hvert makkerpar og lad dem give afsnittet en overskrift.
- Herefter læses der højt af læreren, eleverne følger med i teksten
- Læreren giver et tydeligt læseformål: beder eleverne om at understrege f.eks.:
Det ord som betyder det samme som x (hvis der er fokus på ordforrådsarbej
Der hvor de kan se, at x (det kan være noget faktisk)
Der hvor man mellem linjerne kan læse at ... (i

skønlitteratur)

- Læreren summerer op: "I skal gerne have understreget..."
"Næste tekststykke handler om..."
Her sikres aktivt lyttende elever, og man hjælper eleverne igennem teksten, de stilladseres hele vejen.

Strategier, metoder og aktiviteter

Rollelæsning

Eleverne fordeles i grupper af 4. Hver elev får tildelt et nummer, og en opgave, fx

- læs højt
- giv et resume
- lav en overskrift
- nævn de vigtigste personer

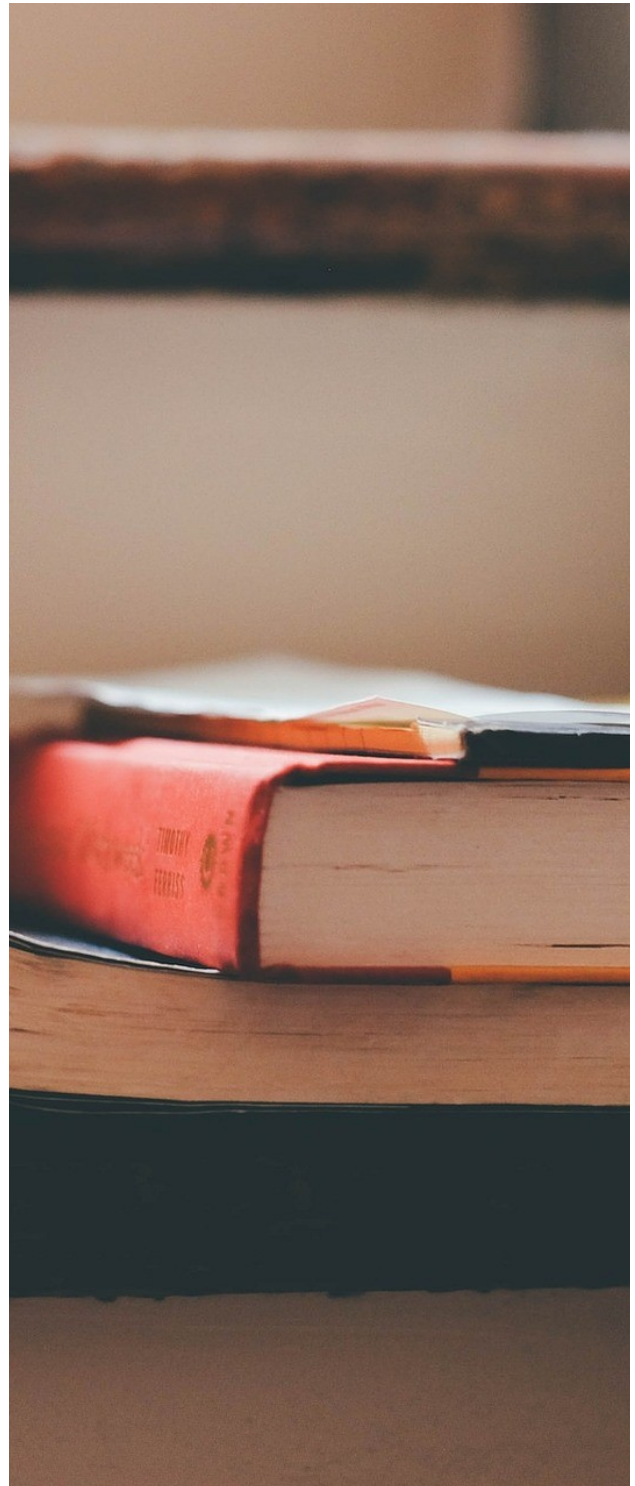
Rollerne styrker det forpligtende samarbejde.

Forpligtende gruppearbejde: 1-2-3-modellen

Eleverne arbejder i tremandsgrupper (eller flere) og tildeles et nummer fra 1 til 3. De løser en opgave (kort) eller svarer på et spørgsmål i gruppen i fx 5 minutter.

Efterfølgende siger læreren et tal, fx 2, og det er så alle 2'erne der skal byde ind med gruppens resultat/overvejelser.

Fordelen er at eleverne er forpligtede til at deltage og strukturen i klassen er meget klar.

Strategier, metoder og aktiviteter

Mundtligt - mundtligt - skriftligt

En måde at arbejde fra hverdagsprog til fagsprog

Mål

- Eleverne skal lære at kommunikere skriftligt i matematik eller i andre fag.
- Eleverne skal lære, hvordan man besvarer opgaver, som begynder med f.eks. "undersøg" eller "sammenlign".
- Eleverne skal lære - eller blive mindet om - at de har en del at bidrage med i matematik, når de arbejder i skiftende makkerpar, selvom deres faglige selvværd måske ikke er stort.

1) MUNDTLIGT Eleverne starter med at arbejde sammen to og to - i nogle makkerpar, som læreren har lavet.

I denne første runde, som f.eks. kan vare ti minutter, går eleverne rundt mellem de forskellige arbejdsstationer, hvor forskellige - gerne differentierede - opgaver med fokus på en given kommunikationsform ligger klar. Eleverne må ikke skrive noter eller andet ned, men kun tale sammen.

2) MUNDTLIGT Eleverne får præsenteret en ny makker, og næste runde, som også varer ca. ti minutter, begynder. Eleverne skal igen gå rundt mellem de forskellige opgaver, og det vil være forskelligt, hvor mange opgavesæt eleverne når. Der fremsættes heller ikke krav om, at eleverne skal opsøge nye opgaver - eller kan vende tilbage til dem, som de har stiftet bekendtskab med i første runde. I denne runde må eleverne i deres hæfte gerne tage noter.

3) SKRIFTLIGT I denne sidste runde arbejder eleverne på egen hånd. Nu skal de skriftligt svare på én eller flere af opgaverne i løbet af de ti minutter, de igen har til rådighed. Eleverne kan trække på de input, de har

fået (og givet) i løbet af de første runder. Afslutningsvis afleverer eleverne opgavebesvarelsener til læreren.

Aktivitet timen efter:

4) Læreren udvælger en eller to af opgaverne og viser dem til eleverne igen og lader eleverne tale om, hvordan de løste eller kunne løse opgaverne.

5) Med baggrund i elevernes besvarelsener samt hvad de netop har talt om / genopfrisket, gives nogle bud på pointer om de givne opgaver.

Stilladsering:

* Læreren forklarer de tre runder (mundtligt-mundtligt -skriftligt) grundigt, så eleverne kender proceduren, og ikke mindst så de ved, at det skal munde ud i, at de afleverer opgavebesvarelsener skriftligt.

* Læreren gennemgår, hvad kommunikations-verbet betyder, dvs. forklarer betydningen af f.eks. "at undersøge" eller "at sammenligne".

* Læreren har inden udvalgt opgaver af passende omfang og sværhedsgrad.

* Evt. har læreren fortrykt et antal f.eks. A5-sider, som eleven kan udfylde til aflevering.

Dette inspirationskatalog er udviklet af lærere og vejledere i forbindelse med Projekt Læringsløft, der i perioden 2015-18 har været i gang på Grønnevang skole i Hillerød finansieret af midler fra A. P. Møller Fonden.

Det er håbet at kataloget kan inspirere andre lærere til at arbejde med sproglig udvikling i deres egen undervisning i alle fag. Projekt Læringsløft har arbejdet med fagene dansk og matematik, men metoderne i kataloget kan bruges i alle fag og på alle klassetrin.